

TAMUSNÉ MOLNÁR VIKTÓRIA:

KARÁCSONY SÁNDOR KÉT HŰ KÖVETŐJE

- *Karácsony hatása Mata János és Lükő Gábor életművére* -

Ebben a tanulmányban két tanár kerül bemutatásra: Mata János, a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem román nyelvi lektora, Karácsony Sándor értelmiségi körének tagja és Lükő Gábor, a Déri Múzeum múzeumőre, aki 1943-tól a Karácsony által szervezett egyetemi Társaslélektani Intézet munkatársa is volt.

Mata János (1907 – 1944) élete és pályája

Költő, fametsző és filozófus volt egy személyben. Partiumi származása miatt gyermekkorában elsajátította a román nyelvet, melyet az egyetemen lektorként oktatott. Több jelentős pártfogója a debreceni egyetem bölcsész professzorai közül került ki. Tankó Béla révén doktorált filozófiából hivatalos diploma nélkül. Ady Lajos, a debreceni tankerület főigazgatója, Ady Endre testvére közbenjárásának köszönhetően magánórák elvégzésével járt egyetemre. Értekezése könyv alakban is megjelent 1940-ben, „A nyiladozó emberi elme (Thalestól Szokrateszig)”. Mitrovics Gyula és Soó Rezső (debreceni egyetemi professzorok) ex-libris megrendeléseikkel támogatták; Karácsony Sándorral és értelmiségi körével pedig a város vitafórumain került kapcsolatba. (Tasi 2007:11 és MTVA, 2012.)

1. kép: Mata János arcképe

(Forrás: <http://hegykozcsatar.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1185096>)

Kapcsolata Karácsony Sándor eszmeiségével

Mata az Exodus Kiadó illusztrátora, grafikus volt, ő tervezte a Kiadó által nyomtatott könyvek borítóinak grafikáit. E kiadót a debreceni Szabó Imre hozta létre Budapesten, aki maga is Karácsony Sándor értelmiségi köréhez tartozott. Karácsonyt országszerte, majd egyetemi tanárrá válása után Debrecenben is a fiatalság jelentékeny része mesterének vallotta. Ez nem jelentett feltétlenül ideológiai azonosságot, de erre nem is volt szükség, hiszen Karácsony egyáltalán nem használt tanítványaival, hallgatóságával szemben szellemi terrort. Színes és gazdag egyénisége, magával ragadó, szuggesztív előadásmódja, enciklopédikus tudása lehetővé tette, hogy még a vele egyet nem értők is tanuljanak tőle és tudásra, valamint fejlődő kritikai érzékre tegyenek szert. A haladó szellemű fiatalság figyelmét szuggesztív erővel irányította az egész, környező világ, s ezen belül külön hangsúllyal Kelet, pontosabban a szomszéd népek felé, ami az ő idejében éppúgy bátorságról tanúskodott, mint közösségi felelősségérzetről. Gondolkodásmódja mentes volt a dogmatizmustól, sőt türelemmel viseltetett a meggyőződésüket erőszakkal közvetítők felé. Egyetemes látókörű, nagy tudású és hatású humanista gondolkodó volt. (Szűj: KNER IMRE LEVELEI MATA JÁNOSHOZ)

2. kép: Mata János: Karácsony Sándor, fametszet.
(Forrás: Karácsony Sándor Emlékkiállítás, Földes.)

Mata így ír róla: „[...] A magyar élet három fázisa mindig ez volt és mindig ez marad a Probléma, ennek posztulátuma az erkölcsi magatartás és a Szépség formájában való kifejezése a kettő viszonyának. Ez azonban eddig csupán azt jelenti, hogy rá lehet jönnünk a magyar élet sajátos arculatára, s ezt akármilyen körmönfont nemzetközi logikai tolvajnyelven ki is lehet fejezni. De ez csak annyi: A magyar ember, a magyar élet, a magyar gondolkodás nem olyan, mint amilyennek eddig hittük, mimagunk is, amilyennek eddig áhitották mások, hanem valami egészen más, egészen különleges, hogy milyen hát valójában azt azonban csak magyar ember, magyarul, magyar észjárás szerint mondhatja el. Ezt mondja el könyveiben Karácsony Sándor. Mindannak ami eddig eleven magyar életként csupán érvényesült, megvolt – úgy ahogyan a búza kicsirázik, szárba szökken, kalászt hány, amint a fák tavasszal zöldülnek vagy ősszel elhánnyják levelöket, ahogyan a gyermek születik s az agg meghal – olyan természetesen volt meg [...], hanem magyar logikai alkatát tárja fel Karácsony Sándor. Nem arra a kérdésre felelnek könyvei, hogy mért vagy így vagy amúgy ez vagy amaz a ténye az egyetemes életnek, hanem azt magyarázza meg, hogy minden magyar léletténynek, főleg az olyanoknak, amelyek kiküszöbölendő hibáknak látszanak a nem magyar természetű tudás tükörében – hogyan van értelmük és mi az értelmük mint az egyetemes magyar élet életjelenségeinek. A magyar élet jelenségei jutnak nála ősi jussuk birtoklásához. Nem új filozófiai rendszerről van itt szó, hanem a magyar gondolkodás, a magyar észjárás módszereiről.” (Mata D. M. K. X. 75. 112. 202.)

Karácsonyt rövid idő alatt bekövetkezett hallatlan népszerűsége miatt sokan támadták szakmai körökben és a közéletben egyaránt. Személyét és tevékenységét kritikus megjegyzések, rosszindulatú nyilatkozatok és irigy vélemények kísérték folyamatosan. Mata Jánost rendkívül érzékenyen érintették a mesterét ért támadások. Egyik ilyen jellegű írásra tett reakcióját idézve: „[...] Ez ha nem csalódunk másképpen magyar keresztyén világnézetnek neveződik. Ez pedig Joó úr (Joó Tibor, a Karácsony-ellenes cikk írója-a szerző megjegyzése) szerint elmondhatatlanul veszedelmes tan amire csak paraszt analfabéták képesek, konok megátalkodottságukban. Most már azt is tudjuk, hogy ez a csekély filozófiai tudással sem rendelkező furfangos paraszteszű, konkolyhintegető Karácsony Sándor azért szállatta lóról Beöthy turáni lovasát, hogy gyalogszerrel mehessenek vissza Ázsiába, megbeszélvén utközben Joó úr egyéb csodabogarait pld: [...] Köszönjük a paraszt nevében is az „egy analfabétát mint az istenhezforduló magyar ember karácsonysándori ideálját, értjük cikkiró aggodalmát amivel Karácsony népszerűségét kíséri, reméljük mások is vannak ilyen értelmesek, hiszen ennek amegértésére igen csekély értelmi képesség elég, hogy lássuk kinek hol szorít a bocskor. Addig is további kellemes kortéziás szakirodalmároskodást kívánunk, migcsak bé nem töltenek egy katedrát Debrecenben az Univerzitéson.” (Mata D. M. K. X. 75. 112. 166.)

Mata úgy érezte, hogy a református egyház, azon belül is maga a debreceni püspök nem méltányolja eléggé a mélyen vallásos és hite mellett elkötelezett Karácsonyt. Levelet intézett hozzá, melyben ezt kéri: „[...] Röviden summázva: magyar vagyok magyar keresztyén protestáns vagyok, mert csak így lehetek ember, embernek lenni pedig egyenlő az evangélium bizonyosságában élni. És ezt Isten kegyelméből Sándor Bátyámon által nyertem el a Krisztusban. Szükséges, hogy az Eklésia ne csak lássa, hanem meglássa ezt a férfit, mert az eklésiának szüksége van őreá múlhatatlanul. Én csak abból következtethetem ennek szükségességét, amiről magam győződtem meg, s ezért csak annyit mondhatok, hogy nem azért szükséges az egyháznak a Karácsony Sándor építómunkája, mert az egyház tíz év alatt velem a hívével csak egyszer érintkezett akkor is az adóvégrehajtóm közvetítésével,- hanem azért mert K.S. révén döbbsentem rá, hogy

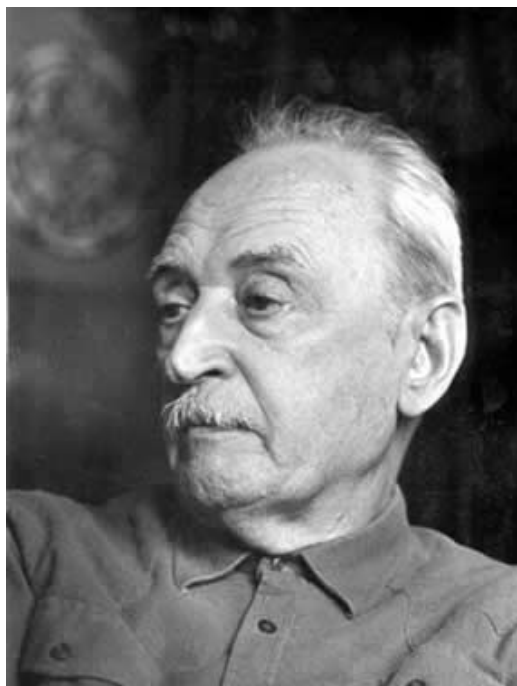
ezért nem az egyház, hanem én, egyedül én voltam és vagyok a felelős.” (Mata D. M. K. X. 75. 112. 92.)

Lükő Gábor (1909-2001) pályafutása

Folklór-, népzene-és néprajzkutató, az összehasonlító folklorisztika és a magyar szemiotika élő klasszikusa, a magyar népi kultúra elkötelezett kutatója volt. Lükő Gábor kutatásaiban az összehasonlító módszer mellett a társaslélektan eredményeit használta fel. Ezek határozták meg nem csak művészi felfogását, hanem tudományos tevékenységét is (Gyulai 1999:791). A fiatal tudós 1937-től a debreceni Déri Múzeum muzeológusa, eközben a debreceni egyetemen Karácsony Sándor előadásait hallgatta, melyek meghatározóak voltak további fejlődése szempontjából: a művészet életfunkcióit világították meg számára, a művészetet emberi megnyilatkozásnak tartotta a beszédhez hasonló módon. 1943-tól a Karácsony által szervezett Társaslélektani Intézet munkatársa volt. A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán 1945-ben nevezték ki magántanárrá a Pedagógia Tanszékre „A neveléstudomány folklorisztikus alapjai” című tárgykörből, ahol 1949-ig tartotta előadásait többek között az anyanyelvi nevelés és a magyar népnyelv összefüggéseiről, az irodalmi nevelésről, zenei anyanyelvünkről és a népköltészetéről (Bajkó, Vaskó, Petrikás 1981:23-26). Debrecen, mint a legfontosabb alkotóhely volt jelen életében. A termékeny debreceni éveknek a kommunista diktatúra vetett véget: 1950-ben Karácsony Sándort erőszakkal lemondatták egyetemi katedrájáról, még nyugdíját is megtagadták így alacsonyították nyomorba a büszke, mélyen vallásos embert, a nagy pedagógust. Karácsony kényszernyugdíjazása meghatározta Lükő Gábor további sorsát is, a debreceni állása megszűnése után nyugdíjba vonulásáig – mintegy két évtizedig - nem kapott többé egyetemi katedrát. Ez jelentette Lükő számára a „mintegy négy évtizedig tartó, megaláztatásokkal, méltatlanságokkal teli keresztutat.” (Harangozó 2001).

3. kép: Lükő Gábor arcképe

(Forrás: <http://www.erdelyhon.hu/Fellepok36-LukoGabor.html>)

Karácsony Sándor hatása

Lükő Gábor életére a legnagyobb hatást Karácsony Sándornak, lelki tanítómesterének személye és az általa kidolgozott társaslélektan szemlélete tette. A kultúra közösségekben jön létre és csak társasviszonyban értelmezhető – summázható a módszer lényege. Karácsonyt középiskolás kora óta ismerte, hisz az ő osztályába került, amikor családjával Budapestre költözött (Pozsgai 2001:8). Visszaemlékezéseiből kiderül, hogy nagyon rossz és kedvetlen tanuló volt, viszont a Tavaszmező utcai Zrínyi Miklós reálgimnáziumbeli fiatal tanárával történt találkozás egy életre változtatott ezen. Ez a pedagógus Karácsony Sándor volt, aki szeretettel közeledett tanítványaihoz, megvilágította a tananyag értelmét, ezzel a kultúra teljességét közvetítette. Lükő ettől kezdődően szárnyra kapott, lelkesedéssel és érdeklődéssel tanult. Tanára lényeglátó, összefüggéseket és egyetemes mondanivalót felismerni képes személyisége életre szóló indíttatást adott neki. Kapcsolatuk igazi mester és tanítvány viszony volt annak klasszikus értelmében. Tagja lett a „Csucsai Front” elnevezésű közösségnek, ahová az egygel fölötte járó osztály tartozott. Itt alaposan megismerte Ady Endre költészetét, mely erőteljes nemzeti elkötelezettséget alakított ki benne. Mindezt apja és német rokonsága nem nézte jó szemmel, ami azonban ellentétes hatást váltott ki, hiszen Lükőben ez a lelki kötődés és elkötelezettség tovább erősödött főleg azt követően, hogy Bartók Béla zenéjét és népzenei gyűjtéseit is megismerte. A családi konfliktus oda vezetett, hogy apja szorgalmazására letette a Becker nevet, s 1927-ben édesanyja ősi nemesi családnevét, a Lükőt vette fel, sőt katolikus vallásról áttért a református hitre (Harangozó 2001).

Lükő nem csak mestere előadásain vett részt rendszeresen, hanem Kodály Zoltán kurzusain és Bartók Béla zongoraestjein is. Egy rendkívül ösztönző szellemi közeg vette körül, s a fiatal diák szárnyakat kapott. Mata Jánoshoz hasonlóan elsősorban Karácsony személyisége, Ady költészete és Bartók népzene gyűjtésének eredményei inspirálták, hogy elinduljon egy archaikusabb kultúra felfedezésére, melynek csodálatos mélységeiről Bartók tudósított. Egyetemista korában a moldvai csángók és a havasalföldi románok közösségeiben kutatott, pl. a bukaresti szociológussal, Dimitrie Gustival, így jártas volt a román dialektusok lejegyzésében, a kottaírásban, de tudását folyton tökéletesítette. Alapelve volt, hogy a hallott népdalokat és a szóbeliségben élő hagyományt nem csak lejegyezte, hanem meg is tanulta. Falukutatásának legfőbb tapasztalata az volt, hogy a népi kultúra szerves egység, amelyet nem lehet feldarabolni a szaktudományok kénye-kedve szerint, mint ahogy a kultúrát teremtő és átörökítő emberek tudatában sem különülnek el alkotóelemei. Kutatásaiban nem csak az összehasonlító módszer következetes alkalmazásával, hanem a tudományszakok közötti határok lebontásával is új irányt mutatott, s több évtizeddel megelőzte korát. A történetiség vizsgálata, az összes forrás kritikai értékelése és a kultúra egységben való szemlélete együttesen önálló, „lükői módszer”-nek tekinthető, amely teljesen egyéni és eredeti: a szintézisre való törekvés, a kultúra integrált jellegének szem előtt tartása olyan tudományos érdem, amelyet Lükő minden eddigi méltatója elismer és a teljes életmű egyik legjellemzőbb törekvésének tart (Pozsgai 2001:9. és Tánczos 2001:325-336).

1942-ben a debreceni egyetem Társaslélektani Intézetének magántanára lett Karácsony ajánlására. Erről pártfogójának „A magyar demokrácia” című könyvében így olvashatunk: „Dr. Lükő Gábor habilitációja iránti kérelméhez csatolt műveit áttanulmányozva szakvéleményemet az alábbiakban van szerencsém a tekintetes Kar elé terjeszteni. Lükő Gábor tudományos pályáját igen tanulságosnak tartom abból a

szempontból, hogyan fordul a szakember érdeklődése munkásságának természetes folyamánként mindinkább a filozófia felé. Lükő első munkája a moldvai csángókról szól. Ebben a szaktudós aprólékos gondosságával igyekszik meghatározni a csángóság fogalmát. Filozófiai jellegű problémái itt még nincsenek. Említésre méltónak tartom mindamelllett, hogy kutatásaiban már itt sem szorítkozik a tárgyi néprajz területére, hanem az egész folklórra kiterjeszti vizsgálatait. Behatóan foglalkozik a csángók nyelvjárásával, népköltészetével s dalaiknak zenei sajátosságaival is. A magyar hímzőművészetről és a hortobágyi pásztorművészetről szóló munkáiban már nem elégszik meg szaktudománya leíró és összehasonlító módszereivel, hanem a népléktan szempontjából is megvizsgálja anyagát. Ez jogosítja fel arra, hogy egyrészt párhuzamot vonjon a népművészet és népzene jelenségei közt, másrészt kapcsolatot keressen a magyarság egzisztenciális problémái, történeti életének sorsfordulatai és népművészetének stílusai között. (...) Bizonyítottnak tekinthető, hogy a népművészet formáit nem lehet sem a technikai fogásokkal, sem a művelt rétegek vagy a szomszéd népek hatásával magyaráznunk, hanem belső, pszichológiai tényezők működését kell keresnünk bennük. Ezeket a tényezőket kutatja tovább *A magyar lélek formái* című művében, most azonban sokkal nagyobb területet felölelő kutatásait a népköltészet, népzene, népművészet és népi építészet területére is kiterjeszti. Nagy jelentőségű eredménye munkájának a magyar nép szimbólumrendszerének felfedezése. A népköltészet és népi képzőművészet szimbólumai azonosak, az építészet és a zene azonban külön világ. (...) A pentaton hangközök szabályosságának és a parlando-rubato társaslélektani hátterének felkutatása azonban egészen Lükő érdeme. (...) Teljesen ismeretlen területet hódított meg a népléktan számára a népi építőművészet feldolgozásával is. (...) Munkássága szoliditását garantálja egész tudományos pályafutása, mely azt bizonyítja, hogy sohasem elképzelései és tervei alátámasztására gyűjtötte az adatokat, hanem megfordítva, a szaktudomány, az adatok területéről indult el, s azok kényszerítették a maguk rendjén néplélektani és pedagógiai megfontolásokra.” (Harangozó 2001)

Lükő Gábor debreceni éveinek jelentős eredménye, „A magyar lélek formái” című könyve először 1942-ben, a Karácsony Sándor és tanítványi köre által létrehozott Exodus Kiadónál jelent meg. A kötetet nem csak Karácsony Sándor „A magyar lélek” című írása inspirálta, hanem társaslélektani alapvetése is, amelynek kidolgozásánál Karácsony érintette a jel és jelkép, a beszélő és hallgató viszonyát is. A magyar lélek megírására már évek óta készült, mivel 1937-42 között a debreceni egyetemen Karácsony előadásait hallgatta, aki akkoriban dolgozta ki a neveléstudomány társaslélektani alapjairól szóló nagy jelentőségű művét. Ebben a magyarság eredeti arcának felmutatását kívánta elméletileg megalapozni, hogy a német kultúra térhódításával szemben az új magyar nemzeti kultúra valóban létrejöhessen. Ez a közösségi nevelés Karácsony filozófiájában csak élő személyes kapcsolatok, élményszerű pedagógiai munka által valósulhat meg. Az ő szavaival: „a művészi jellegű szolidaritás áhítatos foka”. Lükő, Karácsony feltétlen tanítványa tehát ennek az eszmének a szolgálatába szegődött, könyvében a magyar jelképrendszert kutatta a népi kultúra legkülönbözőbb területein – egyetlen összefüggő jelrendszer részeként mutatta be a szellemi és a tárgyi néprajz, a népzene, a néptánc, a művelődéstörténet, a nyelv és a költészet jelenségeit. A nép-és műköltészet szimbolizmusa tehát egy lényegű: nagy íróink, költőink, akik a nyelvet nem csak jelként, hanem jelképként használják, ugyanazon a szimbolikus nyelven szólnak hozzánk, mint a nép, műveikben elevenen élnek azok a szimbólumok, amelyeket elfelejtettünk. Közös tehát az a „művészeti formanyelv”, amely által a művészet betölti „életfunkcióit” – ennek a gondolatnak az

ihletője Karácsony „A könyvek lelke” című, 1941-ben megjelent műve. „A magyar lélek formái”-ban Lükő a magyar nép „művészi formanyelvét” igyekszik leírni. A Karácsony-féle tudományelméleti megalapozottság mellett az alkalmazott módszer, a „lükői módszer” teljesen egyéni és eredeti. A szintézisre való törekvés, a kultúra integrált jellegének szem előtt tartása olyan tudományos érdem, amelyet Lükő minden eddigi méltatója elismer és a teljes életmű egyik legjellemzőbb törekvésének tart.

A negyvenes évek második felétől művét nacionalistának minősítették. A Karácsony Sándor-féle Társaslélektani Intézet 1949-ben történt „megszűnésével” (formailag soha nem szűnt meg, „csak” nyilvános tevékenységük vált lehetetlenné) előtte is bezáródtak az egyetem kapui. Ténylegesen befejezte működését viszont az Exodus Könyvkiadó és a debreceni értelmiségiek által 1946-ban alapított Magyar–Román Baráti Társaság és folyóirata, a „Keleti kapu”, melyekben Mata Jánossal mindketten aktív közreműködők voltak. Módszeresen berekesztették tehát a mester és hű tanítványai által működtetett szellemi mozgalom minden bázisát. Évtizedekig tartó mellőzöttség következett. Miért is? A „Karácsony-i” eszmeiség legfőbb intézményes kerete a II. világháború derekán jött létre. 1942-ben nevezték ki a „Mestert” rendes tanárrá a debreceni egyetem pedagógia tanszékén. Megalapította a Társaslélektani Intézetet, ahol Lükő tanársegédként a megszűnésig végig tevékeny munkatárs volt. A nemzeti kultúra gondolata nem tartozott a kor haladó eszméi közé. A politikai hatalom nem bocsátotta meg Lükőnek, hogy hű kollégája, egyben eszmetársa volt Karácsonynak. Őt is veszélyesnek minősítették és elhallgattatták. Ezért kellett neki is a debreceni egyetem ifjúságától távoznia és nyugdíjazásáig magyar kisvárosok (Gyula, Baja, Kiskunfélegyháza) múzeumaiban dolgoznia. Ha nem így történt volna, akkor ma Karácsonyt és tanítványát, Lükő Gábort bizonyára korunk legnagyobb európai tudósai között emlegetnénk.

Azért valami törlesztés mégis csak érkezett az utókortól, hiszen a rendszerváltás után Lükő Gábor egykori tanítványai, elkötelezett hívei 90. születésnapjára összeállítottak egy tetemes terjedelmű emlékkötetet „Tűzcsiholó” címmel az állami vezetéstől kapott Kossuth-díj és egyéb kitüntetések mellé, illetve megkeresték az otthon csendes magányában dolgozó tudóst és a fiókokban felhalmozott írásait, könyveit hivatalos elismerések közepette kiadták. A szerkesztési munkálatokban még részt vett, de a teljes életmű-kiadást már nem érthette meg. Ez a kivételes értékű életmű így találta meg helyét a magyar művelődés történetében (Tánczos 2001:325-336 és Harangozó 2001).

Záró gondolatok

„Mata János megkésett reneszánsz típusú ember volt, a kiveszőben lévő híres magyar polihisztorok huszadik századi utóda.” (Tóth 1986:125) Nagyon sok mindenhez értett, még felsorolni is nehéz: a magyar történelem, azon belül Debrecen históriája jól ismert volt előtte. Barátaival latin nyelven levelezett, a görög filozófusokat eredetiben olvasta, Baudelaire, Verlaine és Rimbaud költeményeit franciául idézte. Románul gyermekkora óta beszélt, műfordított és a román kultúra közvetítésében buzgólkodott. „Nem csak az elvont szépségeknek és igazságoknak voltak ők harcosai, hanem a reális életben különböző formákban bujkáló, de mégis csak egy és azonos szépségnek és igazságnak is. Ezt fedezték fel a román zenében és költészetben, s ennek a közvetítésére vállalkoztak a magyarság felé.” (Koczogh 1946:23 - Mata János mellett Bartók Bélát és Gulyás Pált is ebben a cikkben búcsúztatta a szerző.) Tudott németül is, bár a német megszállás után ezt letagadta. Rajongásig szerette és értette a régi iratok, nyomtatványok és metszetek világát. Kézifegyver gyűjteményét (XVI – XIX. sz.) saját maga gondozta, javította. A városi levéltárban kapott állást ÁDOB-os (Állástalan Diplomás) alkalmazottként, mivel Csobán

Endre főlevéltáros elismerte művészetét. Az állandó fizetésre nagy szüksége volt, hiszen gyűjtőszendvélye (régi könyvek, fegyverek folyamatos vásárlása) miatt családja eltartása sokszor nehézséget jelentett számára. (Fia, ifj. Mata János - szül. 1934 - az ismert rajzfilmkészítő- és rendező.) Makacs, büszke természete is fokozta anyagi gondjait (Julow 1974:5-7 és Tóth 1986:125-126). „Mata János az 1933-ban virágzásnak induló debreceni bibliofil életnek alkotja egyik legizgalmasabb, legmarkánsabb grafikus egyéniségét [...] annak a színes, eleven és mindennap százféle kísérletbe kezdő debreceni író-művész társadalomnak a tagja, amely 1933-1944-ig új fejezetet nyitott a magyar bibliofília történetében, s amelynek révén Debrecen azóta is külön színt képvisel a hazai grafika történetében.” (Szij 1979:129)

A „Mi a magyar?” kérdésre csak nagyon kevesen tudtak igényes, nem politikai indíttatású - választ adni. Lükő Gábor azonban igazán átélte, hitte és vallotta, hogy a Kárpát-medence népeivel egymásra utaltan, sorsközösségben, csak „mellérendelő viszonyban” lehet a közös jövőt építeni. „*A magyarság örlelke*” – mondták többen már életében, s temetésén is. Karácsony Sándorral egy életre szóló, az örökkévalóságra is érvényes barátság kötötte és köti össze, hiszen sírjuk egymás mellett van a Kerepesi temetőben. A veszteség, amely Lükő Gábor halálával érte a magyar kultúrakutatást, sokáig pótolhatatlan marad. Karácsony Sándor megalapozta, Gombocz Zoltán, Német Gyula, Petz Gedeon, majd Kodály Zoltán és Györffy István felépítette tudományos kutatói alkatát. Életművének részei olyan hatalmas szintézist alkotnak, amelyben a két világháború közötti tudományosság és kultúra legkiválóbb képviselőinek hozadékát és saját kutatásainak, illetve gyűjtőútjainak eredményeit ötvözte össze egyedülálló invencióval. Munkássága, publikált és kéziratban lévő írásai, tanulmányai, népdalgyűjtésének darabjai, művészi rajzai és kiállítási tablói, műfordításai együttesen olyan hidat alkotnak, amely a magyar kultúra legkimagaslóbb egyéniségeihez vezet. Mindez egy olyan termékeny szellemi éra időszakába ível, ahol még legnagyobbjaink erőfeszítései arra irányultak, hogy a magyar nép hagyományos kultúrája is része lehessen egyszer a „hivatalos” közkultúrának, s erre Adytól, Bartóktól, Karácsony Sándortól és Kodálytól életre szóló példát kapott (Pozsgai 2001:7 és 12, Harangozó 2001).

Felhasznált irodalom:

- BAJKÓ Mátyás - VASKÓ László - PETRIKÁS Árpád (szerk. 1981): Vázlatok és tapasztalatok a pedagógiaoktatás és a neveléstudományi tanszék történetéből (1825-1980). Acta Paedagogica Debrecina, 81. sz. Debrecen.
- GYULAI Árpád (1999): Lükő Gábor a magyar kultúra társaslélektani elemzője. In: POZSGAI Péter (szerk.): Tűzcsiholó. Írások a 90 éves Lükő Gábor tiszteletére. Budapest, Táton Bt., 791-799. p.
- HARANGOZÓ Imre: Elment a tűzcsiholó.
http://www.napkut.hu/naput_2001/2001_04/009.htm
- JULOW Viktor (1974): Megnőttem. Mata János válogatott versei. Debrecen.
- KOCZOGH Ákos (1946): Halottaink. In: Keleti kapu. 1. 23. p.
- LÜKŐ Gábor (1909-2001). Életének fontosabb állomásai.
<http://www.erdelyhon.hu/Fellepok36-LukoGabor.html>
- MATA János: Lelkes könyvek. Karácsony Sándor: Könyvek lelke. A magyar világnézet. Déri Múzeum irodalmi gyűjteménye. K. X. 75. 112. 202. kézirat
- MATA János: Karácsony Sándor „elmondhatatlanul veszedelmes” tanításai avagy hogy lehet olyasmit kiolvasni belőlük ami részben nincsen is bennük részben meg nem úgy van. Déri Múzeum irodalmi gyűjteménye. K. X. 75. 112. 166. kézirat
- MATA János levele a püspökhöz. Déri Múzeum irodalmi gyűjteménye. K. X. 75. 112. 92.
- MTVA (2012): Mata János költő, grafikus 105 éve született.
<http://www.mtva.hu/hu/sajto-es-fotoarchivum/2859-mata-janos-koelto-grafikus-105-eve-szueletett>
- ORENDT Mihály: A fametsző halála. A Bihari Hegyköz szülöttei.
<http://hegykozcsatar.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1185096>
- POZSGAI Péter (2001): Lükő Gábor életműsorozata elé. In: Lükő Gábor: A magyar lélek formái. Lükő Gábor művei 1. (szerk. Pozsgai Péter). Budapest, Táton.
- POZSGAI Péter (szerk. 1999): Tűzcsiholó. Írások a 90 éves Lükő Gábor tiszteletére. Budapest, Táton.
- SZÍJ Rezső (1971): Kner Imre levelei Mata Jánoshoz. A Déri Múzeum évkönyve. 495-541.
- SZÍJ Rezső (1979): Soó Rezső, a gyűjtő. Műbarátok kiskönyvtára. (Szerk. Szíj Rezső). Budapest, Budapesti Műgyűjtők és Műbarátok Egyesülete.
- TASI Miklós (2007): Szoboszlai Mata János. In: Szókimondó, 12. 11. p.
- TÓTH Endre (1986): Kortársaink, barátaink. Tizenkét debreceni portré. Debrecen.